

Barns medvirkning på egen barnehage- hverdag

– små barn som deltakere i en digital spørreundersøkelse om barnehagens innhold

Anne Kristoffersen Kostøl
*Førstelektor i pedagogikk,
Senter for praksisrettet utdannings-
forskning, Høgskolen i Hedmark*

Denne artikkelen presenterer en digital, kvantitativ spørreundersøkelse der barn i alderen fire til fem år uttaler seg om sin opplevelse av innholdet i barnehagen. Hensikten med artikkelen er å sette søkelys på barnas deltakelse i kvantitativ forskning, og å undersøke om barnas bidrag kan gi utvidet kunnskap og forståelse tilknyttet barns medvirkning og barnehagens innhold.

Spørreundersøkelsen ble første gang gjennomført i sammenheng med et forsknings- og utviklingsprosjekt i danske barnehager i 2010–2011, og 2856 barn, 3052 pedagoger og 1791 foreldre besvarte spørsmål om barnehagetilbudet. Artikkelen drøfter etiske implikasjoner relatert til undersøkelsens metode og gjennomføring, og de overordnede spørsmålene den forsøker å svare på, er: Kan fire- og femåringenes deltakelse i den kvantitative spørreundersøkelsen bidra til en utvidet forståelse av barns medvirkning i barnehagen? Og kan barns deltakelse i den kvantitative spørreundersøkelsen tilføre ny kunnskap om barnehagens innhold?

Kvalitet i barnehagen

Antall barn i barnehager øker stadig, mange av de minste barna går i barnehagen, og mangfoldet er større enn før. Barn i alderen ett til to år utgjør den gruppen som har hatt størst økning i barnehagen i Norge; økningen har vært på 10,9 prosentpoeng de siste fem årene. I dag går rundt 80 prosent av alle ett- og toåringer i barnehage, mens omtrent 70 prosent av alle ettåringer har barnehageplass (Statistisk sentralbyrå 2013).

Det foregår en endring og utvikling av barnehagen som stiller krav til de voksnes kompetanse, både med hensyn til å skulle ivareta et stort antall små barn og når det gjelder å skulle tilpasse det didaktiske innholdet til barnas sosiale og språklige mangfold. Barnehager tilbyr barn under skolepliktig alder et omsorgs- og læringsmiljø som skal være til barnas beste, og mange land forstår barnehagen som en læringsarena. Når kvaliteten på barnehagen er god, er det dokumentert at barn profiterer på dette (Hansen 2012; Sylvia et al. 2010). Barnehagekvalitet kan forstås på ulike måter og relateres til flere nivåer i organisasjonen.

I denne artikkelen ses kvalitetsbegrepet i sammenheng med at de voksne møter barn med en pedagogisk bevissthet og innsikt i barnas intensjoner og interesser, og at de didaktiske valgene som foretas med hensyn til organisering og aktiviteter, har betydning for barnas muligheter til læring og utvikling. Disse valgene innebærer en nysgjerrig og læringsorientert tilnærming til barn der kommunikasjon og interaksjon regnes som sentralt (Sheridan et al. 2009; Næsby 2012). Heckmann og Wax (2004) skriver at mange viktige mentale og atferdsmessige mønstre blir etablert relativt tidlig i et menneskes liv, og de kan være vanskelige å endre når barn er blitt så store at de begynner på skolen. Ole Henrik Hansen (2013) viser i sin doktorgradsavhandling *Stemmer i fællesskabet* hvordan organisering av barnehagens innhold har innflytelse på de interaksjonsmønstrene som utvikles mellom voksne og barn. I en norsk studie dokumenterer Melby-Lervåg, Lervåg, Halaas Lyster, Klem, Hagtvet og Hulme (2012) hvordan forskjeller i små barns språklige ferdigheter ikke ser ut til å utjevnes når barn blir eldre. Relatert til de interaksjons- og kommunikasjonsmønstrene som utvikles i barnehagen, og som får betydning for barns muligheter til sosial, personlig og faglig læring og utvikling, er dette viktig kunnskap.

Melhuish (2011) sier at gode oppvekst- og læringsmiljøer i tidlig barnealder er vesentlig for barns læring og utvikling, og et godt barneagetilbud kan derfor ses både som en beskyttelsesfaktor og i sammenheng med senere utdanningsmuligheter. Dette tilsier at gode barnehager ikke bare er viktig for den enkelte, men at de også vil være en investering for samfunnets framtid (Hansen 2012). Rapporten *Starting Strong 1* og siden *Starting Strong 2* fra OECD konkluderte så tidlig som i 2006 med at det er viktig å investere i barnehagens kvalitet (OECD 2006), og det å investere i barnehager med høy kvalitet kan så-

ledes knyttes til både store personlige og samfunnsmessige gevinster.

Økt oppmerksomhet på barnehagens innhold

Både nasjonalt og internasjonalt har en blitt mer oppmerksom på å styrke kvaliteten i barnehagen (Sheridan 2001; Hattie 2009; Kunnskapsdepartementet 2008–2009; Krejsler 2012), og myndighetene har gjennom plan- og styringsdokumenter gitt føringer for innholdet i barnehagen (Kunnskapsdepartementet 2006; 2011). Barnehagen har et samfunnsmandat, den er en pedagogisk virksomhet, og den er en del av utdanningssystemet. Dette kommer fram i flere offentlige dokumenter om barnehagen, bl.a i *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (Kunnskapsdepartementet 2011). Vektleggingen av læring er eksplisitt, og må ses i sammenheng med innflytelsen fra internasjonal utdanningspolitikk samt den utdanningspolitiske og samfunnsmessige utviklingen som har foregått. Barnehagen har også en ideologisk oppgave: Den skal bidra til å motvirke sosial ulikhet (Kunnskapsdepartementet 2008–2009; Tvetter Thoresen 2009).

Dette kan karakteriseres som omfattende føringer i retning av å styrke barnehagens innhold, og det vil være relevant å spørre seg om barnehagen har et pedagogisk innhold som gjør at den kan realisere de mål som er satt. Forskning tyder på at ikke alle barnehager oppfyller disse målene (Sheridan 2001). En kartlegging av barnehageforskningen i Skandinavia viser at Norge er det landet som publiserte mest barnehageforskning i 2011, og forskningsresultater som handler om hvordan barn påvirkes av å gå i barnehage, øker. Men fremdeles mangler det kunnskap om hvordan kommunene sikrer likeverdige barneagetilbud til alle barn, og om effekten av dette arbeidet (Kunnskapsdepartementet 2013).

Barns deltakelse i forskning

Borg, Kristiansen og Backe-Hansen (2008) har sammenfattet empiriske studier om kvalitet og innhold i norske barnehager fra årene 2000–2008. De finner at det er mangel på systematisk kvantitativ forskning innenfor barnehageområdet, men også at barn i liten grad brukes som informanter, og at det mangler studier med søkelys på barnas egne meninger om barnehagetilbudet. Videre påpeker de at det innenfor kvantitativ forskning ser ut til å være behov for mer kunnskap om små barns deltakelse i forskningsundersøkelser. Også Nordenbos metaanalyser (2011) av nordisk barnehageforskning viser at kvalitative metoder er enerådende, og at det tradisjonelt sett har vært de voksne som har uttalt seg på barnas vegne. Nordahl og Qvortrup (2012) skriver at nordisk barnehageforskning i løpet av 2006–2009 i stor grad konsentrerte seg om de voksne: Ca. 2/3 av alle forskningsrapporter omhandlet voksnes oppfatninger av barnehagetilbudet.

Nordahl og Qvortrup (2012) viser til at erfaringer relatert til barns kompetanse som informanter kan forstås i lys av hvordan synet på barn har endret seg i forskningen. Fram til i 1970-årene var forskning på barn relatert til et utviklingspsykologisk syn på barnet, der det var av interesse å etablere begreper og kjennetegn på barns utviklingsfaser. Den humanistiske og samfunnsvitenskapelige forskningen om barn har deretter ekspandert, og forståelsen av barn som kompetente, sosiale og kulturelle aktører er mer uttalt nå enn tidligere.

Barn er kompetente informanter

Ifølge Assunção Folque (2010) bekrefter internasjonale studier barns kompetanse med hensyn til det å kunne analysere pedagogisk innhold, og at barn på en svært direkte måte kan uttrykke seg om læring, regler og maktforhold tilknyttet læringsmiljøet. I rap-

porten *Barnehagen som læringsmiljø og dannelsesarena. En artikkelsamling om forsknings- og utviklingsarbeid i 17 barnehager i Hedmark* presenteres et forsknings- og utviklingsarbeid som har hatt til hensikt å utvikle kunnskap som kan danne grunnlag for god kvalitativ praksis i barnehagen (Sunnevåg 2012). Utgangspunktet for barnehagenes utviklingsarbeid er en elektronisk spørreundersøkelse lik den som presenteres i denne artikkelen, og rapporten legger vekt på at barn blir sett på som aktive deltakere med muligheter for innflytelse i barnehagen. I rapporten tydeliggjør Sunnevåg hvordan det er god sammenheng mellom barnas svar på spørsmålene, at barna er til å stole på og at barna må anses som troverdige informanter. Forskeren argumenterer for at denne typen undersøkelser kan gi barn nye muligheter til medvirkning. Også i undersøkelsen *Barns trivsel og medvirkning i barnehagen* beskrives barna som: "... gode og svært troverdige informanter" (Bratterud, Sandseter og Seland 2012:v).

Bessell (2009), som har sett på metodebruk i forskning der barn deltar, konkluderer med at metoden alene ikke nødvendigvis fører til barns aktive deltakelse i forskning. Det er de voksnes ansvar å sørge for at barn både ivaretas og beskyttes, men også gis reell mulighet til innflytelse. Ifølge Bae (2006) vil forholdet mellom voksne og barn alltid bære preg av asymmetri der den voksne har definisjonsmakt. Som forskere har vi et ansvar som innebærer å opptre med ydmykhet og respekt i møte med barns ytringer. Dette dreier seg om å synliggjøre barns erfaringer og opplysninger uten å stille dem i et dårlig lys. Når barnas egne perspektiver kommer fram på denne måten, vil voksne kunne få blick for at hverdagslivet i barnehagen ofte ser annerledes ut fra barnets side. Det gir mulighet for å tilpasse barnehagens innhold og arbeidsmåter bedre til det enkelte barn eller til en barnegruppe, og for at foreldre kan involveres sterkere i samarbeid med barnehagen. På den annen

side kan en dokumentasjon av barnets være- og tenkemåte også gi voksne et grunnlag for forsterket voksenmakt.

Kort presentasjon av undersøkelsens hovedmål, metode og resultater

I forbindelse med pilotprosjektet LP-modellen (læringsmiljø og pedagogisk analyse) ble spørreundersøkelsen første gang gjennomført i 12 danske kommuner og 140 barnehager i 2010–2011. Undersøkelsen er senere justert og gjennomført i forbindelse med flere forsknings- og utviklingsprosjekter i Norge. Målet med det danske pilotprosjektet var å utvikle kunnskap om hvordan man kan skape bedre betingelser for barns helhetlige utvikling og læring i barnehagen (Nordahl, Kostøl, Sunnevåg, Knudsmoen, Johnsen og Qvortrup 2012).

Alle fire- og femåringene, foreldrene deres og kontaktpedagogene ble invitert til å delta i den elektroniske spørreundersøkelsen, og antall informanter var 2856 barn, 3052 kontaktpedagoger og 1791 foreldre. Av de inviterte besvarte 83 prosent av barna, 88 prosent av kontaktpedagogene og 52 prosent av foreldrene undersøkelsen. Selv om ikke flere foreldre deltok, kan svarprosentene betraktes som tilfredsstillende. Erfaringer fra tidligere forskning viser at det er svært vanskelig å få en svarprosent på over 60 prosent fra foreldre (Nordahl 2003).

Undersøkelsen til barna består av 21 spørsmål og utsagn som er relatert til barnas egen situasjon i barnehagen. Spørsmålene og utsagnene er først utformet som tekst innenfor de områdene forskerne har vurdert som viktige for barns utvikling og situasjon, og tekstene har senere fått hver sin animasjon som anskueliggjør meningsinnholdet. Tekstene retter seg inn mot fire faktorer: trivsel, relasjoner, aktiviteter og bruk av medier og kommunikasjonsverktøy. Det er flere spørsmål innenfor hver faktor, og det er benyttet

faste svaralternativer som sikrer at samtlige svar er avgitt på samme presisjonsnivå (Kleven 2002). Barna har gjennomført undersøkelsen ved en PC i barnehagen, og en voksen fra barnehagen har vært til stede for å støtte og veilede uten å påvirke svarene. Når barna har pekt på animasjonen i nettløsningen med musen, har de hørt en stemme lese opp det enkelte utsagn eller spørsmål. Svaralternativene har vært utformet som "smileys" med tre svaralternativer: blid, nøytral og sur/trist. Barna har så klikket på det de synes stemmer for seg selv. Designen for undersøkelsen er tilpasset barnas alder og modningsnivå, og ordlyd, animasjoner og farger er gjort nøytrale, men samtidig lekpreget. Det er foretatt flere pre-pilottester der barn har bidratt, og der deres reaksjoner på ulike spørsmål har vært vesentlige i videre utforming av undersøkelsen.

Faktor- og reliabilitetsundersøkelsene som er foretatt (Nordahl et al. 2012), tyder på at både gyldighet og pålitelighet i denne undersøkelsen er tilfredsstillende. De ansatte rapporterte at fire- og femåringene hadde forstått og vært i stand til å svare på spørsmålene, og analysene etterpå viser systematiske variasjoner i barnas svar som tilsier dette. Noen barn har hatt problemer med å peke og klikke med en mus på skjermen, men barnehagene har rapportert om at barna etter litt hjelp har mestret dette.

Resultatene fra spørreundersøkelsene for barna, deres foreldre og personalet er senere benyttet som utgangspunkt for drøfting, refleksjon og videre arbeid i personalgruppen, og de har også blitt presentert for foreldre/foresatte. I drøftingene er det stilt flere spørsmål, for eksempel dette: "Hva er det ved vår barnehagepraksis i dag som opprettholder eller har sammenheng med dette resultatet?" Denne typen spørsmål åpner for refleksjon over flere sider ved barnehagepraksisen, og åpner for muligheten til

å iverksette tiltak som kan bidra til en endring eller videreutvikling av barnehagens nåværende praksis.

Barnas subjektive opplevelser må tas på alvor

Spørreundersøkelsen for barna skiller seg ut fra andre undersøkelser, for eksempel TRAS (Tidlig registrering av språkutvikling v/Statped.no), og andre språkferdighetstester ved at den ikke kartlegger enkeltbarns språklige eller sosiale problemer, vansker eller avvik fra det som betraktes som det normale. Utgangspunktet er at barn møter et læringsmiljø og en pedagogisk praksis som bidrar til utvikling og læring. Undersøkelsen gir et stort antall barn muligheten til å si noe om sine opplevelser og erfaringer fra barnehagehverdagen slik de opplever den i nuet, og det er barnas subjektive opplevelser her og nå som etterspørres (Nordahl et al. 2012; Sunnevåg 2012).

I bearbeiding og drøfting av resultater er det avgjørende at det vises respekt for barn som selvstendige aktører i eget liv (Nordahl et al. 2012). I denne undersøkelsen vil det å stole på og respektere barns svar og oppfatninger dreie seg om barns troverdighet og en forståelse av at barns svar og vurderinger er riktige eller sanne for barn. Barn formidler subjektive oppfatninger som bør tillegges like stor verdi som voksnes subjektive oppfatninger (Sommer 2006). Når vi i denne undersøkelsen etterspør barns subjektive opplevelser, erfaringer og perspektiver når det gjelder egen virkelighet i barnehagen, vil svarene barna gir, være riktige for dem.

Etiske og metodiske implikasjoner tilknyttet undersøkelsen

Fog (2004) tydeliggjør hvordan gjennomsiktighet er viktig i presentasjon av forskningsundersøkelser og forskningsresultater. Dette betyr at forskerne tydeliggjør de vurderinger, valg og tolkninger som er gjort, slik at leseren har mulighet til å kvalitetskontrollere undersøkelsen. På samme måte vil det også være

viktig å tydeliggjøre relevante aspekter ved denne undersøkelsen slik at valg som er gjort, og mulige implikasjoner belyses.

Når barn deltar i forskning, har de særlige krav på særlig beskyttelse på bakgrunn av alder og behov. Dette innebærer blant annet at samtykke skal gis fra foresatte når barn under 15 år deltar, at deltakere i forskningsundersøkelser skal kunne trekke seg når som helst fra undersøkelsen uten at det får konsekvenser for deltakeren, og at konfidensialitet skal ivaretas (etikkom.no).

Før gjennomføringen har det vært gitt grundig informasjon til foreldre og ansatte i barnehagen. Det kan allikevel tenkes at språklige, sosiale, sosioøkonomiske eller andre barrierer forstyrrer informasjonsflyt eller forståelser. For eksempel kan det tenkes at barn ikke har turt å trekke seg fra undersøkelsen når det har sittet en voksen ved siden av. Under gjennomføringen har de voksne i barnehagen fått informasjon om hvordan de skal forholde seg til barnet, og det er lagt vekt på at barn skal føle seg trygge i situasjonen. Men enkeltbarns relasjoner til de voksne i barnehagen kan allikevel ha påvirket svarene barna har gitt, i og med at en voksen har sittet ved siden av. Spredningen i barnas svar viser imidlertid systematiske forskjeller, for eksempel mellom guttene og jentene. Dette tilsier at de fleste barna har forstått spørsmålene og tatt dem på alvor. Videre rapporterer de ansatte i barnehagene om at mange av barna har gjennomført undersøkelsen alene, ofte mens den voksne har "stått i døra" eller vært opptatt med noe annet, at barna har vært ivrige og positive, og at det rent unntaksvis har vært behov for hjelp og støtte. Forskernes utgangspunkt og erfaringer er at de ansatte i barnehagene er profesjonelle aktører som har forstått og gjennomført sin oppgave i undersøkelsen på en profesjonell måte.

Etter gjennomføringen har forskerne vært forsiktige med å vurdere barnas svar som uttrykk for misforståelser eller manglende realitetsorientering, ettersom det er barnas svar her og nå det spørres etter. På lik linje med at voksnes oppfatninger av egen virkelighet er subjektive, er også barns det. Det kan godt tenkes at enkelte av barna har hatt gode eller dårlige opplevelser før gjennomføringen, og at dette har preget deres svar. Disse opplevelsene er som alle andre opplevelser reelle for barnet, og svarene som avgis, er ikke mindre viktige eller sanne av den grunn. En slik forståelse ligger til grunn for at undersøkelsen kan ses som et representativt bilde av barnas situasjon i barnehagen.

Ifølge Qvortrup (2012) er barnas svar et viktig bidrag til den pedagogiske refleksjonen i barnehagen der formålet retter seg mot barnas trivsel og deres videre lærings- og utviklingsmuligheter i utdanningsløpet. Tar man inn over seg hva barnas svar forteller, vil dette kunne gi gode muligheter for å tilpasse organisering, innhold og arbeidsmåter i barnehagen til både enkeltbarn og grupper. Men er det barneverkspektivet vi etterspør, eller er det barnas perspektiver på de voksnes oppfatning om barnehagen som undersøkes? Burde barna selv bidratt med å definere spørsmål rundt barnehagens innhold på forhånd? Og burde det vært gitt muligheter for videre utdyping og samtaler rundt spørsmålene og svarene?

Det er de voksne som har bestemt hvilke spørsmål som skal stilles, og man kan si at de voksne har fått svar på de spørsmålene som er stilt, og ikke på de som ikke er stilt. Det er naturlig å tenke at pilotundersøkelsen videreutvikles, og at andre undersøkelser kan representere et supplement til undersøkelsen. Undersøkelsen undersøker ikke alt, men den stiller spørsmål som gir en mulighet til å belyse og sammenlikne et stort antall barns svar innenfor viktige områder tilknyttet barnehage tilbudet. Dette er ikke

bare metodisk mulig, men også viktig både pedagogisk og sosialt, og Nordahl og Qvortrup (2012) anbefaler at dette gjøres både oftere og mer systematisk.

I det følgende skal jeg veldig kort beskrive designen for barnehagens utviklingsarbeid, deretter drøfte sammenhenger mellom forståelser tilknyttet barns medvirkning og inkludering relatert til barnehagen.

Barns stemme som utgangspunkt for refleksjon over og endring av egen praksis

Utgangspunktet for det faglige innholdet i barnehagens utviklingsarbeid er resultatene fra spørreundersøkelsen og kunnskap om hva som fremmer god kvalitet i barnehagen. Det legges vekt på både individuell og felles utvikling av praksis, og barnehagene arbeider etter en *blended learning-modell* (Garrison og Vaughan 2008) som kombinerer elektronisk læring (e-læring) med forelesninger, arbeid i refleksjonsgrupper, tekststudier hvor det gis faglige tilbakemeldinger av eksterne veiledere, samt faglige samtaler med eksterne veiledere ute i den enkelte barnehage (Sunnevåg 2012). I artikkelen: "E-Learning and Comprehensive School and Kindergarten Development" skriver Hansen, Hansen og Guttorm Andersen (2012) om erfaringer og resultater fra omfattende utviklingsprosjekter i skoler og barnehager i Danmark, og gir gode eksempler på hvordan fagpersoner i organisasjonen samarbeider i å utvikle både felles og individuell praksis basert på blant annet e-læring.

I utviklingsarbeidet vil det være avgjørende hvordan barnehagen oppfatter og ser barnas svar i sammenheng med egen praksis. Det kan være krevende å ta inn over seg at barnas perspektiver skiller seg fra de voksne, og at hverdagen i barnehagen ser annerledes ut fra barnas side. Eide og Winger (2006) skriver at det er en stor utfordring å utvikle dokumentasjon parallelt med bevissthet om og refleksjon over egne holdninger til barn.

Barns medvirkning – reell deltakelse

Når spørreundersøkelsen tar utgangspunkt i at barn ses som sosiale og kompetente og likeverdige aktører, dreier dette seg om å ta barn og deres uttrykk på alvor. Dette har nær sammenheng med barns lovfestede rett til medvirkning, som innebærer at alle barn uansett alder, funksjonsnivå, kjønn, sosial, kulturell og etnisk bakgrunn skal få mulighet til å delta aktivt i planlegging og vurdering av barnehagens virksomhet (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2004; Bae 2006; Kunnskapsdepartementet 2006, 2011). Schultz Jørgensen (2000) viser til at når barn i barnehagen skal delta i en demokratisk prosess, dreier det seg om å være reelle deltakere i et inkluderende fellesskap og både få påvirke og få innflytelse på det som skjer. Dette kan forstås som en kollektiv prosess, der barn virker sammen med andre barn og med de voksne.

Begrepet medvirkning framstår som et begrep som kan være vanskelig å omsette i praksis, og man kan spørre seg om hva de ansatte i barnehagen legger i det å la barn medvirke. Østrem, Bjar, Hogsnes, Janzen, Nordtømme og Tholin (2009) finner i sin evaluering av rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver at barns medvirkning i barnehagen hovedsakelig går ut på at barna får treffe individuelle valg, og at deres muligheter til reell innflytelse og deltakelse er mindre.

I artikkelsamlingen *Barnehagen som læringsmiljø og dannelsesarena. En artikkelsamling om forsknings- og utviklingsarbeid i 17 barnehager i Hedmark* bidrar ansatte både på barnehage- og barnehageeiernivå med sine tekster. Sunnevåg (2012:3) skriver i sammenhengen: "Det ser ut til at de ansatte i barnehagene gjennom dette forsknings- og utviklingsarbeidet har realisert en større bevissthet omkring hvordan barns stemme kan bli hørt og således bli gitt en reell medvirkning på egen barnehagehverdag." Studien

Barns trivsel og medvirkning i barnehagen er en av få studier i Norge der barn har svart direkte på spørsmål om egen oppfatning av trivsel og medvirkning, og forskerne viser her hvordan strukturelle og pedagogiske faktorer har betydning for trivsel og medvirkning, og at selv om de aller fleste barna trives, er det noen som blir plaget. Videre viser forskerne at foreldrene tror at barna trives bedre enn det barna selv gir uttrykk for, og at foreldrene er fornøyd med barnas medvirkning. Undersøkelsen viser også eksempler på små barn som ikke blir sett, eller som blir sett, men ikke forstått (Bratterud, Sandseter og Seland 2012), og man kan spørre seg om alle barn blir inkludert i barnehagen.

Barnehagen som et inkluderende fellesskap

Det er et grunnleggende prinsipp i norsk utdanningspolitikk at alle barn skal få delta aktivt i et inkluderende fellesskap der de opplever et tilrettelagt omsorgs- og læringsmiljø innenfor et inkluderende fellesskap (Kunnskapsdepartementet 2008–2009, 2010–2011). En definisjon av inkluderingsbegrepet retter seg mot at det foretas noe aktivt fra fellesskapets side: Når fellesskapet forandrer seg på en slik måte at det passer til egenskapene til de barna som kommer utenfra og inn i fellesskapet, innebærer dette å dra inn eller inkludere flere (Hansen og Qvortrup 2013). En slik forståelse av inkludering i barnehagen krever et fellesskap preget av vilje til handling og forandring. Kari Nes (2013) problematiserer begrepets betydning på formuleringsplanet kontra realiseringen i utdanningsinstitusjoner, og viser til en økende ekskludering i norsk skole. En norsk undersøkelse tyder imidlertid på at barnehagen synes å fungere bedre enn skolen med hensyn til sosial inkludering (Tøssebro og Lundebj 2002), mens en annen undersøkelse viser til barnehagers forståelse og praksis relatert til "tidlig innsats", som tyder på at et problematiserende blikk på enkeltbarns problemer og vansker kan bidra til ekskludering fra fellesskapet i barnehagen (Aasen,

Kostøl, Nordahl og Wilson 2010). I artikkelen "Inkludering – en definition" skriver Qvortrup (2012) hvordan en operasjonalisering av inkluderingsbegrepet kan brukes til både planlegging og evaluering av inkluderingsprosjekter i barnehage og skole. Her forstås inkluderingsbegrepet ut fra tre dimensjoner: den fysiske inkludering (opptak av individet i fellesskapet), den sosiale inkludering (individets deltakelse i fellesskapet) og den psykiske inkludering (individets opplevelse av å være inkludert). Relatert til spørreundersøkelsen kan barnas svar belyse deres opplevelse av å være inkludert, her forstått som psykisk inkludert. Barnas svar vil kunne bidra til at barnehagen retter søkelyset mot å realisere et innhold som gir alle barn reell deltakelse i fellesskapet i barnehagen, her forstått som den sosiale inkluderingen.

Avslutning

Stortingsmelding 41: "Kvalitet i barnehagen" framhever at barnas egen opplevelse av barnehetilbudet har avgjørende betydning for de resultater barnehagen oppnår, og at alle barn skal få delta aktivt i et inkluderende fellesskap (Kunnskapsdepartementet 2008).

Det representerer både et nyskapende og et utfordrende metodisk valg å utvikle og utprøve en digital kvantitativ spørreundersøkelse der fire og femåringene i et stort antall barnehager er informanter. Undersøkelsen gir sårbare grupper¹ som tidligere i liten grad har bidratt selv i forskningen, mulighet til å være aktive deltakere. Det å forske på sårbare grupper anses som en nødvendighet, og barns rettigheter ivaretas best når forskning og hverdagsliv krysser hverandre, og når koblingen mellom barnets hverdag og

forskningen fortsetter både i forskningsprosessen og etterpå (Bell 2008).

Metoden, gjennomføringen og analysene gir kunnskap om sammenhenger mellom undersøkelsen og barnas respons, og viser at barna er kompetente aktører som er i stand til å svare på denne typen undersøkelser. Samtidig er det viktig å poengtere at hensikten verken har vært å kartlegge enkeltbarns ferdigheter eller kompetanser, eller å legge til rette for instrumentell eller markedsstyrt tenkning på bakgrunn av gjennomføringen. Utgangspunktet har vært at barns stemmer bør bli hørt og tatt på alvor. Spørreundersøkelsen kan ses som et bidrag til å skape en utvidet forståelse av barns medvirkning i barnehagen, der de ansatte gjennom refleksjon og drøftinger ser etter sammenhenger mellom egen praksis og barnehagehverdagen slik barna opplever den. Barnas svar vil kunne bekrefte og utfordre de voksnes oppfatning av barnas hverdag, og undersøkelsen gir også muligheter for en utvidet forståelse av foreldrenes medvirkning og samarbeid med barnehagen.

Sist, men ikke minst vil også denne typen spørreundersøkelser kunne tilføre ny kunnskap om barnehagens innhold. Barna vil kunne gi viktig informasjon om egen opplevelse av barnehagen og den pedagogiske praksisen som realiseres. Undersøkelsen kan således ses som et verktøy til å utvikle barnehagens praksis både med hensyn til inkludering og medvirkning, og der målet er at alle barn gis reell deltakelse i fellesskapet.

¹ "Betegnelsen 'sårbare grupper' brukes vanligvis synonymt med 'utsatte grupper'. En gruppe regnes gjerne som sårbar fordi det er spesiell grunn til å mistenke at individene som inngår i gruppen, kan ha særskilte utfordringer forbundet med å gi fritt informert samtykke til at forskning utføres på dem" (Solbakk 2009).

Litteratur

- Assunção Folque, M. (2010): "Interviewing young children". I Naughton, G.M.; Rolfe, S.A. & Siraj-Blatchford, I. (red.): *Doing Early Childhood Research*. McGraw-Hill Education.
- Bae, B. (2006): *Temahefte om barns medvirkning*. Kunnskapsdepartementet.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2004): *FNs barnekonvensjon*.
- Bell, N. (2008): "Ethics in child research: rights, reason and responsibilities". I *Children's Biographies*, 6, s. 7–20.
- Bessell, S. (2009): "Research with children: Thinking about method and methodology". I *Involving Children and Young People in Research*, s. 17–27. ARACY/NSW Commission for Children and Young people. Lokalisert den 5. februar på <http://www.aracy.org.au>
- Borg, E.; Kristiansen, I.H. & Backe-Hansen, E. (2008): *Kvalitet og innhold i norske barnehager: en kunnskapsoversikt*. NOVA.
- Bratterud, Å.; Sandseter, E.B.H. & Seland, M. (2012): *Barns trivsel og medvirkning i barnehagen*. Rapport 21. Skriftserien fra Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge. NTNU.
- Eide, B.J. & Winger, N. (2006): "Dilemmaer ved barns medvirkning". I Bae, B.; Eide, B.J.; Winger, N. & Kristoffersen, A.E.: *Temahefte om barns medvirkning*. Kunnskapsdepartementet.
- Fog, J. (2004): *Med samtalen som utgangspunkt: det kvalitative forskningsinterview*. Akademisk Forlag.
- Garrison, D.R. & Vaughan, N. (2008): *Blended learning in higher education*. Jossey-Bass.
- Hansen, L.S.; Hansen, O. & Andersen, P.G. (2012): "E-Learning and Comprehensive School and Kindergarten Development". I *International Journal of Advanced Corporate Learning (iJAC)*, 5(3), s. 13–17.
- Hansen, O.H. (2012): "Professionens selvforståelse. Fra fri leg til organisert læring". I *Paideia*, 3, s. 54–65.
- Hansen, O. & Qvortrup, L. (2013): "Inklusjon i Danmark – hvilke konsekvenser har begrepsdefinisjoner for den pædagogiske praksis?". I *Paideia*, 5, s. 8–19.
- Hansen, O.H. (2013): *Stemmer i fællesskabet*. Aarhus Universitet, Institut for Uddannelse og Pædagogik.
- Hattie, J. (2009): *Visible Learning. A Synthesis of over 800 Meta-analyses relating to achievement*. Routledge.
- Heckmann, J.J & Wax, A. (2004): "Home alone". I *Wall Street Journal* 23. januar, s. A14.
- Kleven, T.A. (red.) (2002): *Innføring i pedagogisk forskningsmetode*. Unipub forlag.
- Krejlsler, J.B. (2012): "Quality Reform and 'the learning pre-school child' in the making – Potential implications for Danish pre-school teachers". I *Nordic Studies in Education*, 2, s. 99-112.
- Kunnskapsdepartementet (2006): *Lov om barnehager*. Oslo.
- Kunnskapsdepartementet (2011): *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo.
- Kunnskapsdepartementet (2010–2011): Meld. St. 18. *Læring og fellesskap. Tidlig innsats og gode læringsmiljøer for barn, unge og voksne med særlige behov*. Oslo.
- Kunnskapsdepartementet (2008-2009): St.meld. nr. 41. *Kvalitet i Barnehagen*. Oslo.
- Kunnskapsdepartementet (2012-2013): Meld. St. 24. *Framtidens barnehage*. Oslo.
- Melby-Lervåg, M.; Lervåg, A.; Halaas Lyster, S.-A.; Klem, M.; Hagtvet, B. & Hulme, C. (2012): "Nonword-Repetition Ability Does Not Appear to Be a Causal Influence on Children's Vocabulary Development". I *Psychological Science*, 23(10), s. 1092–1098.
- Melhuish, E.C. (2011): *A literature review of the impact of early years provision upon young children, with emphasis given to children from disadvantaged backgrounds*: Report to the Comptroller and Auditor General. National Audit Office.
- Nes, K. (2013): "Norsk skole anno 2013: Økende ekskludering under dekke av inkludering?". I *Paideia*, 5, s. 40–51.

- Nordahl, T. (2003): "Foreldre i skolen". I Østerud, P. & Johnsen, J. (red.): *Leve skolen! Enhetsskolen i et kulturkritisk perspektiv*. Oplandske Bokforlag.
 - Nordahl, T.; Kostøl, A.; Sunnevåg, A-K; Knudsmoen, H.; Johnsen, T. & Qvortrup, L. (2012): *Kvalitet i dagtilbudet – set med børneøjne*. Laboratorium for forskningsbasert skoleutvikling og pædagogisk praksis (LSP).
 - Nordahl, T. & Qvortrup, L. (2012): "Kvalitet i dagtilbudet – hva sier barna?". I *Paideia*, 4, s. 7–18.
 - Nordenbo, S.E. (2011): *Mapping and appraisal of Scandinavian Research in ECEC Institutions*. Norwegian Ministry of Education and Research.
 - Næsby, T. (2012): "Inklusion i dagtilbud". I Næsby, T. (red.): *Er du med? Om inklusion i dagtilbud og skole*. UCN.
 - OECD (2006): *Starting Strong II: Early Childhood Education and Care*. OECD.
 - Qvortrup, L. (2012): "Kvalitet i dagtilbudet – hvad siger børnene?" I Nordahl, T.; Kostøl, A.; Sunnevåg, A-K; Knudsmoen, H.; Johnsen, T. & Qvortrup, L. (2012): *Kvalitet i dagtilbudet – set med børneøjne*. Laboratorium for forskningsbasert skoleutvikling og pædagogisk praksis (LSP).
 - Qvortrup, L. (2012): "Inklusion – en definisjon". I Næsby, T. (red.): *Er du med? Om inklusion i dagtilbud og skole*. UCN.
 - Schultz Jørgensen, P. (2000): "Børn er deltagere – i deres eget liv". I Schultz Jørgensen, P. & Kampmann, J. (red.): *Børn som informanter*. Børnerådet.
 - Sheridan, S.; Samuelsson, I.P. & Johansson, E. (2009): *Barns tidliga lärande: En tvärsnittstudie om förskolan som miljö för barns lärande*. Göteborgs universitet.
 - Sheridan, S. (2001): *Pedagogical Quality in Pre-School*. Göteborg Studies.
 - Solbakk, J.H. (2009): *Sårbare grupper*. www.etikkom.no/ (lastet ned den 04.02.2013).
 - Sommer, D. (2006): "Oppdragelse, sosialisering og verdiformidling i senmoderniteten – nye perspektiver". I Sommer, D. & Johansen, J.B. (red.): *Oppdragelse, danning og sosialisering i læringsmiljøer*. Universitetsforlaget.
 - SSB (2013): <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager/aar-endaelige/2013-06-17#content> (lastet ned 10.02.2013).
 - Sunnevåg, A.K. (2012): *Barnehagen som læringsmiljø og dannelsesarena. En artikkelsamling om forsknings- og utviklingsarbeid i 17 barnehager i Hedmark*. Høgskolen i Hedmark.
 - Sylva, K.; Melhuish, E.; Sammons, P.; Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (red.) (2010): *Early Childhood Matters: Evidence from the Effective Preschool and Primary Education Project*. Routledge.
 - Tveter Thoresen, I. (2009): "Barnehagen i et utdanningspolitisk kraftfelt". I *Nordisk barnehageforskning*, 2(3), s. 127–137.
 - Tøssebro, J. & Lundeby, H. (2002): *Å vokse opp med funksjonshemming – de første årene*. Gyldendal Akademisk.
 - Østrem, S.; Bjar, H.; Hogsnes, H.D.; Jansen, T.T.; Nordtømme, S. & Tholin, K.R. (2009): *Alle teller mer. En evaluering av hvordan rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver blir innført, brukt og erfart*. Høgskolen i Vestfold, rapport nr. 1.
 - Aasen, A.M.; Kostøl, A.; Nordahl, T. & Wilson, D. (2010): *"Onger er rare" Evaluering av spesialundervisning i Østre Toten kommune*. Høgskolen i Hedmark, rapport nr. 4.
-